

İKV DEĞERLENDİRME NOTU

KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASINDA
AVRUPA TEK DURAK MEKANİZMASINI
TARTIŞIYOR PEKİ AMA TÜRKİYE?

Ahmet CERAN
İKV Uzman Yardımcısı

İKTİSADİ KALKINMA VAKFI

KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASINDA AVRUPA TEK DURAK MEKANİZMASINI TARTIŞIYOR PEKİ AMA TÜRKİYE?

Ahmet Ceran, İKV Uzman Yardımcısı

12-13 Mart 2015 tarihlerinde gerçekleştirilen AB Adalet ve İçişleri Konseyi Toplantısı'nda, uluslararası ticari ilişkileri doğrudan etkileyecek önemli bir konuya ilişkin anlaşma sağlandı. AB Adalet ve İçişleri Bakanları, kişisel verilerin korunması alanında AB çapında geçerli bir denetim mekanizmasının kurulmasına (tek durak mekanizması) ve veri akışında AB'nin denetimi tek elden yürütmesine karar verdi. Böylelikle bürokratik engellerin önüne geçilmesi, veri akışının hızlanması, konuya ilişkin hukuki çerçevenin belirginleştirilmesi ve dijital ekonominin güçlendirilmesi hedefleniyor.

GENEL TESPİTLER

- Tek durak mekanizmasıyla birlikte kişisel verilerin korunmasına ilişkin düzenlemelerin, uluslararası işletmeleri gereksiz maliyetlerden kurtarması, böylelikle de dijital ekonominin büyümesine katkı sağlanması hedefleniyor.
- Temel unsurunu tek durak mekanizmasının oluşturduğu veri güvenliği reformunun gerçekleşmesi, Dijital Tek Pazar'a geçilmesi için kilit önem taşıyor.
- Tek durak mekanizmasının kurulmasına yönelik nihai karar, hukuki ve ticari boyutun ötesinde siyasi olarak Konsey ile AP arasında gerçekleşecek müzakerenin ardından netleşecek.
- AB ülkelerinde iş yapan tüm şirketler için aynı veri güvenliği kurallarının geçerli olmasının ve AB ülkelerinin tamamının bu kurallara uyum sağlamasının, şirketlere yıllık 2,3 milyar avroya kadar tasarruf sağlayacağı öngörülüyor.
- ABD ve AB arasında sürmekte olan ve bir takım tarife dışı engellerin ortadan kaldırılmasını da öngören TTYO müzakerelerinin en tartışmalı başlıklarından birini; kişisel verilerin korunması meselesi oluşturuyor.
- AB ile katılım müzakerelerine devam eden, AB'ye vizesiz seyahat hedefine ulaşmaya her zamankinden yakın olan, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi ve TTYO'ya dahil olunması üzerine çalışmalara başlayan Türkiye'nin, kişisel verilerinin korunmasına ilişkin bağımsız bir denetim mekanizması kurması, temel bir zorunluluk.
- Türkiye'nin hızla gelişen ve değişen veri koruma alanında küresel konjonktürü yakalayabilmesi için acilen gerekli düzenlemeleri yerine getirmesi gerekiyor.
- Türkiye'nin karşılıklı ticari kâr getirecek veri akışı düzenlemelerinden etkin şekilde faydalanabilmesi için veri güvenliği meselesinin güvenlik ve temel haklar boyutunu dikkate aldığı yönünde AB'yi ikna etmesi ve gerekli adımları atması gerekiyor.

Bilindiği üzere, AB çapında hâlihazırda geçerli Kişisel Verilerin Korunması Yönergesi yerine, daha kapsamlı bir tüzüğün hazırlık çalışmaları, 2012 yılından beri devam ediyor. Kurulması öngörülen tek durak mekanizmasıyla bir ticari işletme, eğer 28 AB ülkesinin tamamında operasyonlarını sürdürüyorsa dahi kişisel verilerin korunmasıyla ilişkili sorunlarda, merkezinin bulunduğu AB ülkesindeki tek yetkili veri güvenliği kurumuyla etkileşime girecek. Aynı şekilde, eğer üye devletlerin birinde kayıtlı olan bir şirket örneğin bir İspanyol şirketi, başka bir AB ülkesindeki kişilere ilişkin verileri hukuka aykırı şekilde kullanırsa, kişilerin bu İspanyol şirketine karşı hukuki işlem başlatabilmeleri için İspanya'ya gitmeleri gerekmeyecek; kendi ülkelerindeki yetkili kuruma başvurmaları yeterli olacak¹. Üzerinde anlaşma sağlanan metinde, kişisel veri sahibi için en etkili korumanın sağlanmasının hedeflendiği belirtiliyor. Adalet ve İçişleri Konseyi Toplantısı'nın ardından yapılan basın açıklamasında da belirtildiği üzere, tek durak mekanizmasıyla birlikte kişisel verilerin korunmasına ilişkin düzenlemelerin, uluslararası işletmeleri gereksiz maliyetlerden kurtarması, böylelikle de dijital ekonominin büyümesine katkı sağlanması da hedefleniyor.

Avrupa Komisyonu'nun Adalet, Tüketici ve Cinsiyet Eşitliğinden Sorumlu Üyesi Věra Jourová da tek durak mekanizmasının, şirketlerin hayatını kolaylaştıracağı görüşünde. Konunun temel haklar boyutuyla ilgili olarak ise Jourova, vatandaşlara, kişisel verilerin korunmasından sorumlu, kendilerine en yakın yetkili kuruma başvurma hakkının sağlanmasıyla birlikte AB çapında daha fazla koruma ortamının oluşacağını altını çizdi. Jourová'nın ifade ettiği üzere, temel unsurunu tek durak mekanizmasının oluşturduğu veri güvenliği reformunun gerçekleşmesi, Dijital Tek Pazar'a geçilmesi ve dijital ekonomiden tam verimin alınabilmesi için kilit önem taşıyor.²

Konsey'in konuya ilişkin yaklaşımıyla ilgili olarak ise önemli eleştiriler yöneltiliyor. Özellikle, Konsey'in, şirketlerin çıkarlarını, özel yaşamın gizliliği hakkının üzerinde tuttuğu yönünde eleştiriler var. AP'ye ise sivil toplum kuruluşlarının, özellikle temel hakların güçlendirilmesi yönünde yoğun baskı yaptığı biliniyor. Dolayısıyla tek durak mekanizmasının kurulmasına yönelik nihai karar, hukuki ve ticari boyutun ötesinde siyasi olarak Konsey ile AP arasında gerçekleşecek müzakerenin ardından netleşecek³.

Konunun siyasi boyutunun ötesinde AB ülkelerinde iş yapan tüm şirketler için aynı veri güvenliği kurallarının geçerli olmasının ve AB ülkelerinin tamamının bu kurallara uyum sağlamasının, şirketlere yıllık 2,3 milyar avroya kadar tasarruf sağlayacağı öngörülmüyor.

¹ Věra Jourová: We will be strict with the US on Safe Harbour, *EurActiv*, <http://www.euractiv.com/sections/infosociety/vera-jourova-we-will-be-strict-us-safe-harbour-312856>. Erişim tarihi:28.03.2015.

² Commissioner Jourová's statement at the Justice and Home Affairs Council (press conference) 13 March 2015, http://ec.europa.eu/commission/2014-2019/jourova/announcements/commissioner-jourovas-statement-justice-and-home-affairs-council-press-conference-13-march-2015_en (Erişim Tarihi: 28 Mart 2015)

³ Steve Peers, Basic data protection principles in the proposed Data Protection Regulation: back to the future?, Statewatch Analysis, p.4.

Öte yandan AB ülkelerinde işlemlerini sürdüren şirketlere, müşterilerine ortak hukuk kurallarına dayanan bir güvence sunma fırsatı sağlanacak⁴. Fakat bu noktada, AB kurumlarının veri güvenliği reformuna ilişkin duruşu net: “her şey üzerinde anlaşılmadan, hiçbir şey üzerinde anlaşmaya varılmış sayılmayacak”⁵.

İŞ DÜNYASI YENİ MEKANİZMAYA KARŞI TEMKİNLİ

Konsey Toplantısı’nda varılan, AB çapında veri akışı denetiminin tek elden yürütülmesi yönündeki anlaşma sonrasında gözler ulusal karar vericilere ve küresel iş çevrelerine çevrildi. Bazı AB üye ülkelerinin ulusal yetkili makamları, *Apple* ve *Facebook* gibi büyük teknoloji şirketleri üzerindeki yargı yetkilerini kaybedecekleri için, öngörülen sistemi olumsuz karşılıyor. Örneğin, pek çok uluslararası bilişim şirketine ev sahipliği yapan İrlanda, geçtiğimiz dönemde işletmeler için hukuki açıdan diğer AB üye ülkelere oranla daha cazip geliyordu. *Apple*, *Google* ve *IBM* gibi büyük teknoloji şirketlerinin oluşturduğu Veri Güvenliği Sanayi Koalisyonu, tasarı aşamasında bulunan bu mekanizmanın eski sistemden daha hantal işleyeceği ve gereksiz idari yük oluşturacağı görüşünde.

13 Mart 2015 tarihinde üzerinde anlaşmaya varılan tek durak mekanizması, Konsey tarafından Haziran 2015’te taslağın tamamı gözden geçirilirken tekrar değerlendirmeye alınacak. Tüzüğün, AB’de varlığını sürdüren üçüncü ülke şirketlerini doğrudan etkilemesi bekleniyor. Düzenlemelerin doğrudan etkileyeceği şirketlerin başında ise AB sınırları içerisindeki tüketicilerin kişisel verilerini işlemekte olan ABD şirketleri yer alıyor. ABD Başkanı Barack Obama, çeşitli AB çevrelerinin kişisel verilerin korunmasına ilişkin korumacı yaklaşımının ulusal ticari çıkarlara dayandığı görüşünde. AB içerisinde, AP ve Alman kanun yapıcılarının başını çektiği bir grup ise, AB vatandaşlarının kişisel verilerinin Amerikan şirketleri tarafından işlenmesinin önünü açan anlaşmanın sonlandırılmasına yönelik baskılarını sürdürüyor⁶. Öte yandan başını ABD’li şirketlerin çektiği iş dünyası temsilcilerinin çağrısı, AB’de veri kaynaklı ekonomik ve sosyal kazanımların artmasını sağlayan özgürlükçü ve esnek politikalar geliştirilmesi ve veri hizmetlerinin yerleştirilmesinin önüne geçilmesi yönünde⁷.

ABD ve AB arasındaki internet akışı, küresel sistemin en yüksek kapasiteli internet rotasını oluşturuyor. ABD Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA)’nın, PRISM adlı bir sistem

⁴ European Commission, “How will the EU’s data protection reform benefit European businesses?”, http://ec.europa.eu/justice/data-protection/document/review2012/factsheets/7_en.pdf.

⁵ European Council Council of the European Union, Data protection: Council agrees on general principles and the "one stop shop" mechanism, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/03/13-data-protection-council-agrees-general-principles-and-one-stop-shop-mechanism/>.

⁶ EU Seeks to Tighten Data Privacy Laws, *The Wall Street Journal*, <http://blogs.wsj.com/digits/2015/03/10/eu-seeks-to-tighten-data-privacy-laws/>.

⁷ Dilek Aydın, “İnternet, Transatlantik İlişkiler ve Avrupa Birliği”, TUSİAD Avrupa Birliği Temsilciliği, Mart 2014, http://www.gundem.be/file/download/140325121547_0_1_889878

aracılığıyla *Google*, *Facebook* ve *Outlook* gibi internet devlerinde depolanan kişisel verileri kullanabildiğini öne süren gizli belgelerin uluslararası basına sızması, ABD ve AB arasındaki siyasi ve ticari ilişkileri de doğrudan etkiledi. Hatırlanacağı üzere PRISM'e ilişkin gizli bilgilerin NSA eski istihbarat görevlisi Edward Snowden tarafından sızdırılması, uluslararası kamuoyunda büyük yankı bulmuştu. PRISM programına ilişkin spekülasyonlara Almanya Şansölyesi Angela Merkel'in telefonunun NSA tarafından dinlendiği yönündeki sızıntılar da eklenince, ABD-AB arası kişisel veri akışı konusu, AB'nin resmi gündemine taşındı. Hatta ABD ile AB arasındaki etkin, hızlı ve güvenli veri akışını düzenleyen anlaşmanın askıya alınması bile gündeme geldi. Buna paralel olarak Avrupa Komisyonu'nun Adalet ve Temel Haklardan Sorumlu eski Başkan Yardımcısı Viviane Reding, taraflar arasındaki anlaşmanın, AB'deki veri güvenliği çalışmalarına hukuki boşluk yaratabileceğini ifade etmişti. Sızıntı iddialarının merkezindeki ABD şirketlerinin tartışmalardaki yeri ise belirsiz. *Microsoft*, *Google* ve *Yahoo* gibi şirketler, hangi şartlarda kişisel verilerin devletle paylaşıldığını ortaya koyan prosedürün ABD hükümeti tarafından kamuoyu ile paylaşılması çağrısında bulundu.

Snowden olayı ve çeşitli dinleme vakaları gibi ulusal güvenliği ve korumacılığı ön plana çıkaran gelişmeleri ve uluslararası güncel konjonktürü de dikkate alarak; ABD ve AB arasında sürmekte olan ve bir takım tarife dışı engellerin ortadan kaldırılmasını da öngören TTYO müzakerelerinin en tartışmalı başlıklarından birinin; kişisel verilerin korunması meselesi olacağını öngörmek zor değil. AB'nin ve ABD'nin kişisel verilerin korunmasına ilişkin farklı yaklaşımları bulunmakta. ABD'nin yaklaşımı sektörel odaklı ve piyasada varılan çözümlere dayalıken; AB'nin konuya hukuki açıdan daha bütüncül, korumacı ve hak temelli yaklaştığı görülüyor. Durum böyle olunca konunun TTYO dahilinde çözüm bulması, ticari ilişkiler açısından büyük gereklilik taşısa da oldukça zor.

TÜRKİYE'DE GEÇERLİ VERİ GÜVENLİĞİ MEKANİZMASININ KISA TARİHİ

Önümüzdeki günlerde Avrupa'da gündemi çok daha fazla meşgul edeceği kesin olan tek durak mekanizmasına ilişkin tartışmaların Türkiye'de nasıl yankı bulduğuna bakılacak olursa, tartışmaların Türkiye'de duyulduğu bile şüpheli. Türkiye'de böyle bir mekanizma bulunmuyor. Türkiye, AB'nin tek durak mekanizmasına hiçbir mekanizmayla cevap veremiyor.

AB ile katılım müzakerelerine devam eden, AB'ye vizesiz seyahat hedefine ulaşmaya her zamankinden yakın olan, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi ve TTYO'ya dahil olunması üzerine çalışmalara başlayan Türkiye'nin, kişisel verilerinin korunmasına ilişkin bağımsız bir denetim mekanizması kurması, temel bir zorunluluk. Avrupa Komisyonu'nun Türkiye İlerleme Raporlarında Türkiye'nin hazırlamasını şart kıldığı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, tasarı aşamasında TBMM'de bekliyor. Tasarıda yer aldığı üzere, kanunun yasalaşması halinde Türkiye'de de Kişisel Verileri Koruma Kurulu oluşturulacak.

TÜRKİYE GÜVENİLİR ÜLKE Mİ?

AB çapında geçerli Kişisel Verilerin Korunması Yönergesi gereğince, Türkiye ve AB arasında etkin veri transferinin sağlanabilmesi için, Türkiye'nin AB standartlarında hukuki düzenlemeler gerçekleştirmesi, başka bir deyişle "güvenilir ülke" statüsü kazanması gerekiyor. Türkiye'nin, AB ile ticari ilişkilerin güçlendirilmesine önemli katkılar sağlaması öngörülen güvenilir ülke statüsüne sahip olabilmesi için temel şartlardan biri, kurulacak olan veri koruma otoritesinin tam bağımsızlığı. AB standartlarına göre, veri güvenliğinden sorumlu kurumların bağımsız üyelerle, tamamen bağımsız şekilde çalışması gerekiyor.

Türkiye'de tasarı aşamasındaki düzenlemeler, Kişisel Verileri Koruma Kurulu'nun üyelerinin Bakanlar Kurulu tarafından atanmasını öngörüyor. TÜSİAD, 19 Ocak 2015 tarihinde kamuoyuyla paylaştığı görüşünde, Kurul üyelerinin doğrudan Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmesini eleştiriyor ve ilgili temsil kuruluşları, sektör temsilcileri ve yargı gibi geniş bir kesimin göstereceği adayların TBMM'de nitelikli çoğunlukla seçildiği bir yapıyı tavsiye ediyor⁸. Öte yandan AB bu konuda bir zorunluluk getirmezken net bir organizasyon şeması da ortaya koymuyor. Dolayısıyla Türkiye'nin hazırlayacağı kanunun genel çerçevesi ve uygulamadaki temel yaklaşımlar, Türkiye'nin güvenilir ülke statüsü kazanıp kazanamayacağı konusunda belirleyici olacak.

AB'nin 1995'ten bu yana düzenlemeler yaptığı kişisel verilerin korunması ve dolaşımı, günümüzde uluslararası asimetrik çatışmaların ve istihbarat haberlerinin ana temasını oluşturmakla kalmıyor, önümüzdeki dönemin en önemli ticari trendleri arasında yer alan mega ticaret anlaşmalarının temel müzakere başlıklarından birini oluşturuyor. Türkiye'nin hızla gelişen ve değişen veri koruma alanında küresel konjonktürü yakalayabilmesi için acilen gerekli düzenlemeleri yerine getirmesi gerekiyor. Sonuç olarak, uluslararası ticari ilişkilerin temel hak ve özgürlüklerden bağımsız düşünülmemesi gerektiğinin altını çizmek gerekiyor. Türkiye'nin karşılıklı ticari kâr getirecek veri akışı düzenlemelerinden etkin şekilde faydalanabilmesi için veri güvenliği meselesinin güvenlik ve temel haklar boyutunu dikkate aldığı yönünde AB'yi ikna etmesi ve gerekli adımları atması gerekiyor.

SONUÇ YERİNE

AB'de devam eden kişisel verilerin korunması tartışmalar, önümüzdeki dönemde giderek hareketleneceğe benziyor. Özellikle AB kurumlarının bütün üyeleri kapsayan bir denetim mekanizması oluşturulması yönündeki çabaları, bu alanda bütüncül bir yaklaşımın ön planda olduğunun da işareti.

Türkiye'deki duruma bakıldığında, yakın geçmişte bu alanda atılan somut adımların sınırlı kaldığı ve etkin bir denetim mekanizması kurulması yönünde ne yazık ki "hiç" adım atılmadığı görülüyor. Dolayısıyla kişisel verilerin korunması meselesinin

⁸ Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı Hakkında TÜSİAD Görüşü, 19 Ocak 2015, ss. 17-18.

önümüzdeki dönemde Türkiye-AB katılım müzakerelerinde hem siyasi, hem de ekonomik kriterler açısından tıkanıklığa sebebiyet verebileceğini öngörmek zor değil.

Kişisel verilerin korunmasına yönelik Türkiye’de etkili yasal düzenlemelerin ve bağımsız denetim mekanizmasının oluşturulmasının, hem ticari ve ekonomik etkinliği hem de temel haklara ilişkin güvenceleri artıracığı; bir “kazan-kazan” durumu oluşturacağı aşikar. Dolayısıyla bu durum, günümüz küresel sisteminde, temel hak ve özgürlüklere yönelik olumlu gelişmelerin aslında ticari ve ekonomik yapıyı doğrudan olumlu etkilediğinin güzel bir örneği.